KULTŪRA

PIRMAIS KATOĻU GARĪDZNIEKS NO VARAKĻĀNU DRAUDZES

ATCEROTIES PRĀVESTU PĒTERI SMELTERU /1868.31.10.- 1949.09.09./

Jānis Broks

Šogad mēs prāvestu Pēteri Smelteru atceramies sakarā ar viņa 130.dzimšanas gadskārtu un 49.gadadienu kopš ieiešanas mūžībā.

Priesteris Pēteris Smelters ir viens no pirmajiem Latgales izglītotākajiem cilvēkiem. Viņš sacījis: «Tajā laikā no Latgales latviešu latgaļu vidus maz bija tādu, kas būtu sasnieguši augstāku izglītības līmeni. Arī baznīckungu - latgaļu bija pavisam maz». P.Smelters ir pirmais katoļu garīdznieks no Varakļānu draudzes un sestais no Latgales latviešiem vispār. Viņš savam vārdam Latgalē ir uzcēlies nezūdošu pieminekli galvenokārt ar rosmi folkoras materiālu vākšanā, bet ir jau arī citi nopelni. Pirms P.Smeltera folkloras vākšanai Latgalē bija pievērsušies sveštautieši - G.Manteifelis, Eduards Voltors un vēl kādi, bet no Latgales latviešiem - Fr.Trasūns. Tomēr šis veikums, salīdzinājot ar P.Smeltera veikumu, kļūst pavisam nenozīmīgs.

P.Smeltera mūža rīts ausis Kokaru sādžā, nelielas saimniecības īpašnieka ģimenē. Smelteri ir ienākuši no Barkavas pagasta «Uzgaliešiem» P.Smeltera vectēva laikā. Gādību par nākamā tautas darbinieka izglītošanu ir uzņēmies prāvests J.Kovaļevskis.

1939.gadā žurnālistam D.Latkovskim rakstītā vēstulē P.Smelters stāstījis, ka J.Kovaļevskis viņu iekārtojis Ciskādu 1.pagastskolā. P.Smelteram mācīties bijis viegli, jo pirmsskolas mācību jau izgājis pie pr.J.Kovaļevska. Skola bijusi verstis septiņas no baznīcas, tāpēc P.Smelteram bijis dzīvoklis pie skolotāja. Arī ēšana bijusi pie skolotāja galda. Pa nedēļu skolēns dzīvojis skolā, bet sestdienās kopā ar citiem bērniem gājis kājām pie sava gādnieka. Katru pirmdienu prāvests devis zēnam līdzi nedēļai uzturu. J.Kovaļevska vienīgā vēlēšanās bijusi izmācīt P.Smelteru par priesteri, bet gādīgais prāvests ir nomiris, nesagaidot pat viņa iestāšanos seminārā.

Pēc pagasta skolas P.Smelters mācījies Rēzeknes pilsētas skolā, pēc tās beigšanas papildinājis savas zināšanas pašmācības ceļā, līdz 1889.gadā varējis iestāties Pēterpils Garīgajā seminārā. P.Smelteram iestājoties seminārā, tur no Latgales latviešiem priekšā ir bijuši divi audzēkņi: 3.kursā asūnietis S.Tukišs un 4.kursā nautrēnietis A.Sviklis.

P.Smeltera studiju laikā nedaudzie latviešu tautības semināristi, turēdamies kopā, lasījuši Rīgas latviešu Zinību komisijas izdotos rakstus un blakus vispārējai semināra bibliotēkai nodibinājuši savu latviešu nodaļu, kurā likuši visas pieejamās latviešu grāmatas, kā arī pasūtījuši toreiz populāro «Baltijas Vēstnesi» un citus periodiskus izdevumus. P.Smelters pat ir vācis starp garīdzniekiem ziedojumus Rīgā izdoto latviešu grāmatu iegādei. Viņš jau toreiz cītīgi vācis folkloras materiālus.

1894.gada pavasarī P.Smelters kļuva par priesteri.

P.Smelteram bijusi vāja veselība. Gan studiju laikā, gan jau arī vēlāk viņš ārstējies pie toreiz slavenā Pēterpils ārsta profesora Širotiņina. Kad 1919.gadā šī profesora dēls, arī ārsts, Dagdā, ciemojoties pie sava sievastēva, uzzinājis, ka tur par prāvestu strādā P.Smelters, apciemojis prāvestu un

Varakļānu dekāns mons. Kazimirs Kaļinka un pr.Pēteris Smelters (1944.g.)

priecājies, ka P.Smelters ir pārvarējis smago slimību un tik daudz spējis paveikt.

Priesterības pirmie gadi P.Smelteram ir pagājuši vikāra darbā Līvānos, Pēterpilī pie Sv.Katrīnas baznīcas, Dagdā un savā dzimatajā Varakļānu draudzē. 1900.gadā viņš kļuvis par Ondrupenes draudzes prāvestu un Ondrupenē ir strādājis līdz 1908.gadam.

«Ausekļa» 1906.gada 8.septembra numurā ievietota ondrupieneša vēstule, kurā, starp citu, sacīts: «Jūsu avīzē lasīju, ka Pēterburgā bērni tiekot pirmo reizi pie Dievgalda pielaisti ar ceremoniju. Pie mums, Ondrupenē, jau seši gadi maija beigās vai jūnija sākumā baznīctēvs Pēteris Smelters augšminēto ceremoniju izdarīja. Un, cik laimīgas un priecīgas ir mātes, redzēdamas savus bērnus kā eņģelīšus baznīcā ievestus! Citas no tām raud ar prieka asarām un žēlojas, par ko viņām tādas laimes nebija, kad viņas savus bērnus tādos gados pie Dievgalda pievedušas pirmoreiz. Vēl baznīcā Pēteris Smelters visus sešus Ondrupenes dzīves gadus pūlējies pie latviešu dziesmu dziedāšanas, kuras Ondrupenē dziedāja. Par ticības mācību nav pat ko runāt, tur viņš nepiekusis strādāja, un ļaudis caur viņa pūlēm savu ticības mācību prot labi».

1908.gadā P.Smelteru sagaidīja prāvesta darbs Raipolē. Pēc 10 gadiem, 1918.gadā rudenī, tāds pat darbs Dagdā, bet tur lielās darba slodzes un veselības stāvokļa dēļ P.Smelters jau 1921.gadā izsacīja bīskapam vēlēšanos strādāt citā draudzē, tāpēc 1922.gadā varējis pāriet uz Skaistas draudzi. No 1933.gada rudeņa līdz mūža saules norietam strādāja par prāvestu Sventes draudzē, kur arī ir apbedīts.

Par savu folkloras vācēja darbu P.Smelters saka:

«Interese par dzeju un tautas dziesmām man bija jau no pašas bērnības. Kad tuvojās laiks iestāties seminārā (1889.), Latvijā tautas dziesmas jau bija lielā cieņā, par ko dabūju zināt no dažām nejaušām, arī pie mums iekļuvušas laikraksta lapām vai kalendāra. Labi nezinu, vai būšu jau agrāk iesācis krāt tautas dziesmas, vai tikai 1889.gadā».

Literatūrvēstunieks, Phil.mag. Viktors Vonogs (dz.1920) zina sacīt, ka Latviešu folkloras krātuvē uz P.Smeltera vāktās dziesmu pirmās klades ir bijis šāds ieraksts: «Šitas dziesmu krājumiņš ... Ievākts ap 1888.gadu - vai agrāk. *P.S.*»

1895.gadā, sākot priestera darbu Pēterpilī, P.Smelters uzzināja, ka tuvumā dzīvoja Latvju Dainu izdevējs Henrijs Visendorfs, un tūlīt devās pie tā. Ar to arī sākās Lagalē vāktās tautasdziesmu iepludināšana kopējā Latviju Dainu krājumā, ko kārtoja Kr.Barons.

Nr.19 (105), 13.septembrī